

СТЕНОГРАФСКИ БЕЛЕШКИ
од Седмото продолжение на Сто дваесет и
четвртата седница на Собранието на
Република Македонија, одржана
на 4 април 2006 година

Седницата се одржа во Собранието на Република Македонија, сала 1, со почеток во 15,35 часот.

Седницата ја отвори и на неа претседаваше господинот Љупчо Јордановски, претседател на Собранието на Република Македонија.

Љупчо Јордановски: Почитувани пратеници, Продолжуваме со работа по 124-тата седница на Собранието на Република Македонија.

Пратениците: Марјан Ѓорчев, Љубчо Георгиевски, Љубе Бошковски, Никола Груевски, Петар Наумовски, Сашко Кедев, Али Ахмети, Фазли Велиу, Теута Арифи, Мендух Тачи, Јанаќе Витановски, Рафет Муминовски и Абдулади Вејсели, ме известува дека се спречени да присуствуваат на седницата.

Минуваме на точка 25 - Предлог на декларација за извинување на жртвите од репресијата од режимот во периодот од 1945 до 1990 година.

Продолжуваме со општ претрес.

Дали некој бара збор?

Нема пријавени за збор.

Го заклучувам општиот претрес.

Отворам претрес по текстот на Предлогот на декларацијата.

Илјаз Халими: Претседателе, јас барам збор. Вие само читате и не гледате.

Љупчо Јордановски: Господине Халими, сега ќе пуштам штоперица и ќе читам.

- Предлог на декларација за извинување на жртвите од репресијата од режимот во периодот од 1945 до 1990 година.

Продолжуваме со општ претрес.

Ве молам, кој бара збор?

Ја побарав овде, можда беше две секунди, но, еве ви 16 секунди, можевте да се јавите.

Имате право по текстот на декларацијата да се јавите.

Господине Андов, процедурално повелете.

Стојан Андов: Господине претседателе, со координаторите од пратеничките групи на опозиционите партии постигнавме договор да нема општа расправа општа. Да не се јават во општата расправа, туку ако сакат да учествуваат во расправата по текстот. Затоа ги молам сега сите, бидејќи се договоривме така да останат на тоа. Пак можат да кажат, ама после текстот, не во општата расправа.

Илјаз Халими: Не е вистина. Тоа е ваш договор.

Стојан Андов: Се договоривме да нема општа расправа.

Љупчо Јордановски: Господине Халими, јас не сакам да го кажам тој договор. Благодарам.

Отворам претрес по текстот на Предлогот на декларацијата.

Пратениците Јани Макадули, Јанаќе Витановски, Зоран Томиќ, Борис Кондарко, Славе Арсовски, Борко Ангеловски, Борче Петковски, Јордан Михајловски, Коста Прешоски, Киро Дојчиновски, Мите Николов, Добре Кековски, Сашо Дохчев, Ристе Бислимовски и Никола Курќчиев, поднесоа амандман за додавање нова точка 1-а по точка 1, по кој предлагачите не се произнеле.

Пратениците Каролина Ристова и Цветанка Иванова поднесоа амандмани за менување на насловот на Предлогот на декларацијата, за менување на точка 1, за замена на точка 1-а по точка 1 и за бришење на точките 2, 3 и 4, по кои предлагачите не се произнеле.

Отворам претрес по амандманот за менување на насловот на Предлогот на декларацијата, поднесен од пратениците Каролина Ристова и Цветанка Иванова.

Го молам претставникот на предлагачите да се произнесе.

Госпоѓа Иванова вие имате збор.

Цветанка Иванова: Господине претседателе го повлекувам овој амандман поднесен од мене и од Каролина Ристова.

Љупчо Јордановски: Амандманот е повлечен.

Отворам претрес по амандманот за менување на точка 1, поднесен од пратениците Каролина Ристова и Цветанка Иванова.

Го молам претставникот на предлагачите да се произнесе.

Повелете госпоѓа Иванова.

Цветанка Иванова: Го повлекувам и овој амандман.

Љупчо Јордановски: Амандманот е повлечен.

Отворам претрес по амандманот за додавање на нова точка 1-а по точка 1, поднесен од пратениците Јани Макадули, Јанаќе Витановски, Зоран Томиќ, Борис Кондарко, Славе Арсовски, Борко Ангеловски, Борче Петковски, Јордан Михајловски, Коста Прешоски, Киро Дојчиновски, Мите Николов, Добре Кековски, Сашо Дохчев, Ристе Бислимовски и Никола Курќчиев.

Го молам претставникот на предлагачите да се произнесе.

Повелете господине Томиќ, имате збор.

Зоран Томиќ: Го повлекувам амандманот.

Љупчо Јордановски: Амандманот е повлечен.

Отворам претрес по амандманот за додавање нова точка 1-а по точка 1, поднесен од пратениците Каролина Ристова и Цветанка Иванова.

Повелете госпоѓа Иванова имате збор.

Цветанка Иванова: И овој амандман го повлекуваме.

Љупчо Јордановски: Амандманот е повлечен.

Отворам претрес по амандманот за бришење на точките 2, 3 и 4, поднесен од пратениците Каролина Ристова и Цветанка Иванова.

Повелете госпоѓо Иванова имате збор.

Цветанка Иванова: И овој амандман го повлекуваме.

Љупчо Јордановски: Амандманот е повлечен.

Продолжуваме со претрес по текстот на Предлогот на декларацијата.

Молам кој бара збор?

Повелете господине Халими имате збор.

Илјаз Халими: Почитуван претседателе, почитувани пратеници,

Уште на почетокот од моето излагање изјавувам дека ја подржувам оваа Декларација предложена од страна на Либералната партија. Мислам дека и доцнине со носењето на ваква декларација преку која ќе се осудеше поранешниот комунистички режим поради репресијата и многуте гонења во Република Македонија. Но, како што вели народот, подобро некогаш отколку никогаш.

Изгледа дека резолуцијата која пред извесно време се донесе во Советот на Европа, со која се осуди тоталитаризмот во комунизмот и предизвика многу држави, а и овој Парламент да оди по чекорите на оваа Резолуција. За несреќа, двајцата претставници на македонскиот Парламент, од редот на СДСМ и ЛДП, беа воздржани во однос на таа резолуција.

Парламентот преку оваа Декларација треба, не само да го осуди начинот, како во име на комунистичката идеологија се практикуваше власта од која страдаа многу граѓани, но, секако, да се обврзе државата, зависно од штетите кои ги предизвика, и материјално да ја надомести таа штета. Со тоа не значи дека ќе се надомести се она што го преживеаа и загубија овие граѓани, но колку толку ќе биде една сатисфакција за овие граѓани.

Овие денови, по објавувањето на оваа иницијатива од Либералната партија, имаше реакции и разни дилеми, како од Сојузот на борците на Република Македонија, исто така и од други пратеници од левата провиниенција. Според нив, наводно, со оваа Декларација се оспорува постоењето на Република Македонија од 1945 до 1990 година. Значи, според нив ова било штетно за државата, бидејќи се оспорува 50 годишниот уставен поредок. Тие се против критиката, во целост, на минатиот систем. Според нив во тој режим имаше пречекорувања на надлежностите, на личности или одредени функционери. Затоа врз оваа основа треба да се вршат осудите.

Според една група на пратеници кои не се согласуваат со оваа Декларација, се бараше со амандман да се осудат само функционерите на Бившата Југословенска Федерација, не нагласувајќи ги и функционерите на Република

Македонија кои, за среќа, малку претходно, неколку пратеници ги повлекоа овие амандмани. Значи злоупотребена е оваа Декларација од овие личности, а исто така и од разни организации.

Оваа полиса која се одвиваше во периодот од 1945 до 1990 година е направена со една стратегија, изготвена во тогашните институции, која имаше и тешки последици врз населението во целост. Оваа репресија и притисок врз десетици наши граѓани, траеше перманентно, иако во одредени период беше понагласено.

Како посебен период може да го споменеме периодот на инфорбирото каде илајдници граѓани се осудија, се затворија и стреала некои, некои од нив сеуште во необјаснети и неразјаснети околности. Во текот на овие децении на комунистичкиот систем, во посебност на тешки состојби, преживеаа албанците. Им се даваа казни поради многу човечки хумани барања што, воглавном се однесуваа на човечките и националните права. Значи, се говореше за образованието на сите нивоа на мајчин јазик за барањето, да се основаат разни институции за очување на националниот идентитет, на пропорционалната застапеност на албанците во државните институции и други работи. Овие казни се изрекуваа паралелно од основните организации на СКМ, општинските комитети, Централниот комитет на Македонија, а од друга страна и од судските органи. Казните беа со забелешки за предислучување или исклучување од работа, како и други казни, кривични, кои завршуваа со затвор.

Врз албанците се направија разни експерименти што често пати доаѓаа во судир со човечката етика. Почна со уривањето на сидовите, со мешањето на паралелките, каде наставата се одвиваше само на македонски, се обидуваа на албанците да им ги менуваат имињата на нивните деца, затоа што нивните имиња асоцираа на имињата на Албанија. Се спречија многу песни, поголемиот дел од литературата на албански јазик од библиотеките исчезна, се одзеде и т.н. Сите оние кои се спротивставуваа на овие настојувања, природно завршуваа со казни, било партиски, било судски казни.

Сите овие што ги спомнав, почитувани колеги, а се во однос на акти или кампањи преземени од Комунистичката партија и полицијата не може да се идентификуваат со 1, 2 или неколку личности или функционери, како што сака некој да ја затвори оваа декларација, но одговорноста е поширока.

Затоа и се бара оваа формулација, како што е предвидено во Декларацијата, да се содржи и природно да се гласа од сите пратеници. Мислам дека на овој начин ќе извршиме една од нашите обврски што сме ја имале како долг во однос на тој слој на граѓани кои, на еден начин, биле осудени, проследени, но и кои страдале од минатиот комунистички систем.

Ви благодарам.

Љупчо Јордановски: Госпоѓо Самоиловска, повелете.

Ганка Самоиловска - Цветанова: Почитуван претседателе, почитувани колеги пратеници, почитувани предлагачи на Декалрацијата,

Да се говори на оваа тема, а при тоа да не се расплантат дополнително чувствата, да не се подигне тензијата и да не се вжешти атмосферата како во салата на Собранието, така и во македонската јавност е навистина многу тешко, речиси и невозможно. Токму затоа, долго време размислував во која насока треба да се движи мојата дискусија.

Оттука, почитувани пратеници, првенствено, уважувајќи ги сите придобивки на АСНОМ што денеска ние ги уживаме, правејќи јасна дистинкција помеѓу она што значи идеологија, во случајот комунистичка и она што значи превземање репресивни мерки во име на спроведување на таа идеологија, а при тоа, чувствувајќи потреба, недвосмислено да се произнесам и да проговорам за оваа Декалрација, се одлучив да се обидам да ги избегнам сите овие замки за кои што пред малку зборував и да се обидам да не внесам дополнителни поделби помеѓу нас и вас, помеѓу ние и вие, бидејќи сметам дека македонското општество и онака е премногу поделено по низа и безброј линии. Дали се тоа етнички, религиски, јазични, класни, партиски, идеолошки и т.н. и т.н.

Почитувани пратеници, Република Македонија како еден од своите врвни, клучни, национални, државни приоритети го дефинираше нашето полноправно членство во Евроатланските структури. Оттука, таа презеде низа реформски процеси и често пати за себе знаеме да кажеме дека Македонија претставув апредводник или лидер на тие реформски процеси во регионот. Но, на нашиот пат кон Евроатланските интеграции, не е доволно да ги спроведеме само реформите во судството, во одбраната, во полицијата, во законодавството. На патот кон нашите реформски процеси и кон нашето полноправно членство во Евроатланските структури, првенствено треба да направиме реформи во нашата ментална матрица, започнувајќи со прифаќање на европските вредности. Односно, почитување на човековите права и слободи, потоа слободата на мислењето, слободата на говорот, на изразувањето и сите останати човекови права и слободи на кои се темелат современите западни демократии.

За жал, воприфаќањето на овие европски вредности, Република Македонија не само што не е лидер во регионот, туку напротив, претставува единствената земја во регионот која што не се соочи со минатото, при тоа покажувајќи за жал дека не ги има прифатено европските вредности.

Оттука, почитувани пратеници, сметам дека оваа Декларација, Декларацијата за извинување на жртвите од репресијата од режимот во периодот од 1944 до 1990-та година треба да биде сувоена од страна на сите пратеници, безрезервно,

недвосмислено и едногласно. Бидејќи тоа пред се им го должиме на сите оние жртви од претходниот режим кои биле прогонети, кои биленеправедно соудени, кои биле репресирани, кои биле дури и ликвидирани, се во името на идеите за кои се бореле, а тоа е самобитноста и самостојноста на Република Македонија, односно за онаква држава во каква што ние денеска живееме.

Сметам дека оваа Декалрација, почитувани пратеници треба да ја усвоименедвосмислено и едногласно, за да можеме да излеземе од минатото, да можеме спокојно да ја живееме сегашноста и да ја антиципираме нашата иднина и иднината на нашите деца. Сметам дека треба недвосмислено и едногласно да ја усвоиме, бидејќи само на тој начин ќе демонстрираме дека навистина заслужуваме да бидеме дел од големото европско семејство, семејство на современи демократски држави.

Почитувани пратеници, се надевам дека на денешнава седница, во една навистина достоинствена атмосфера ќе ја усвоиме Декларацијата и ќе го направиме нашиот долг кон сите жртви кои биле репресирани во изминатиот режим. Благодарам.

Љупчо Јордановски: Додека зборувавше госпоѓа Самоиловска, се пријавија повеќемина.

Дали некој од нив е пријавен за реплика или се сите за збор?

Сите се за збор.

Господине Зиди Џелили имате збор.

Зиди Џелили: Почитуван претседател, почитувани колеги пратеници,

Ние пратениците на Демократската партија на албанците, едногласно ја подржуваме Декларацијата од причини што со оваа Декларација ќе се постигнат неколку ефекти.

Прво, ќе се докаже дека во нашата земја, во Македонија, се прави преобразба на општеството од еден тоталитерен режим во еден повеќепартиски систем, демократски систем.

Вториот ефект, мислиме дека сите оние кои биле жртви на еден див режим, нивните следбеници и ние како нова генерација ќе се ослободиме од еден товар што го носиме од историското минато.

Трето, сме во координација со меѓународни проекти, со Европската унија и Советот на министри на Европа кои донесоа една Резолуција, со која што се осудуваат дивите дејствија на комунистичките системи во Европа.

Мислам дека Декларацијата за извинување на жртвите од репресијата од режимот во периодот од 1945 до 1990-та година требаше да се донесе многу порано и дефинитивно да докажеме дека знаеме да се дистанцираме од дејствија што биле штетни.

Знаете дека пратениците албанци беа позаинтересирани да учествуваат во дискусијата. Јас имам подолг говор, меѓутоа заради еден договор, ќе го почитувам тоа и нема да го

прочитам целиот говор, од причина што албанците во овој период биле подискриминираните и да оставиме на времето, на историчарите во овој период да се расветли се, како што треба, па сите луѓе кои претрпеле и страдале, да се рехабилитираат. Благодарам.

Љупчо Јордановски: Благодарам..

Господине Рафис Алити, повелете имате збор.

Рафис Алити: Благодарам, господине претседателе.

Јас најнапред ги поздравувам предлагачите на оваа Декларација и го делаам мислењето со нив дека една ваква Декларација требаше уште порано да се донесе, но народната поговорка вели "подоброподоцна отколку никогаш". Така што велаам дека требаше порано да се донесе една ваква Декларација, бидејќи 16 години сме во многупртиски живот во Македонија. А, многу други земји, уште во првите години од демократијата и првите чекори што ги направија во демократијата, донесоа вакви декларации.

Секако, како Парламентарна група и како политички субјект ќе поддржиме ваква декларација, бидејќи мислиме дека преку Декларацијава, не дека ќе го поправиме минатото или ќе побараме извинување од оние на кои им е нанесена неправда, туку напротив, мислиме дека треба да се обелодени минатото преку оваа Декларација, што значи дека треба да се отворат архивите што до денес не биле отворени. Најмалку ние, во овој парламентарен состав, но и оние кои ќе дојдат после нас да ја знаат реалноста што се случило во периодот од 1945 до 1990 година.

За волја на вистината, за волја на обелоденување на вистината, ние како парламентарна група секако дека ќе ја поддржиме оваа Декларација. Јас нема да говорам за тоа што се случило во минатото. Сигурно дека и овде, во Собранието имаме многу сведоци на минатото, било од поранешното, од комунизмот или од подоцнежното комунистичко време, од 80-тите години, во кои што страдале граѓани од тој режим, но уште еднаш ќе нагласам во начело ќе ја поддржиме оваа Декларација, мислиме дека ќе се обелодени вистината, ќе се осветли историската вистина што се случила посебно во 1945-та година. Ви благодарам.

Љупчо Јордановски: Господине Шаќири, повелете вашите пет минути.

Исни Шаќири: Ви благодарам господине претседател.

Почитувани пратеници, пред нас е еден материјал, Декларација што навистина заслужува проценка и сериозна политичка евалуација. Верувам дека во оваа насока гледале и предлагачите и затоа некој рече, иако доцна, сепак е добро што Македонија има и ќе има една ваква Декларација со која што, колку што може, ќе се извини на сите семејства и лица кои биле жртви на еден репресивен комунистички систем.

Немав намера да дискутирам, право да ви кажам Декларацијата ја подржувам, затоа што овде нема никаква дилема, треба да се подржи оваа Декларација, затоа што е од општ интерес на сите граѓани. Меѓутоа, разговарајќи со пратеникот, мојот колега Хусеинџевад Хусеини, тој ме потсети на еден настан што заедно го проживеавме во 1981 година, кога луѓе кои денес, тогаш имале црвени книшки, тоа го говорам јас сега, истите тие нас не диференцираа и го направија тоа што го сакаа, врз основа на една политика што имја сервираше Комитетот. Било Централниот, било општинските комитети, па тие изградиле кариери и позиции за еден определен период.

Тоа значи дека сега, и оние кои беа директни учесници во тие процеси, во таа репресивна политика, денеска исто така дојде време и момент да истите лица го дигнат гласот, да се покајат и да се извинат. Ова е позитивна работа, затоа што гледам дека навистина, повторно ќе го спомнам господинот Хусеинџевад кој 80-тите години преживеа една репресивна политика во тоа време, од страна на "луѓето со книшки". Исто и многу други семејства, што доживеаа и претрпеа многу повеќе од нас, затоа што тој период е многу долг долг период, од 1945 до 90-тите години, има разни настани, има разни периоди, со многу штети, со многу злоупотреби, почнувајќи од поединци, семејства и други. Меѓутоа, зошто да не кажам, и до еден процес што бил многу болен поради една многу остра репресивна политика во тоа време, еден дел од албанското население во 50-тите и 60-тите години тргнале на пат кон Турција, од луѓе кои тогаш биле многу блиски со комунистичкиот систем и кои не бирале средства и методи да го натераат својот народ да ги репресираат своите луѓе. Но, тогаш омразата влегла и во семејствата.

Затоа, целата оваа Декларација, предложена од страна на Либералната партија, уште еднаш да ви кажам е за поздравување. Навистина, гледам дека не е кој знае колкав материјал што би можел целиот тој период да го претстави онака како што нависитна бил исигурно преку овој документ не можеме да ја надминеме целата болка, сето она што го претрпеле нашите семејства. Меѓутоа, во целина е акт, морален акт, исто така и политички акт што постигнал овој Парламент, оваа институција, највисока државна институција со една Декларација денеска да се извини на сите оние семејства. Колку тие семејства ќе најдат рехабилитација на овој начин со овој документ или душевно заздравување и колку се во состојба во овој момент, за овој долг период, тоа да го разберат на искрен начин, ова извинување, мислам дека е прашање што ќе го цени историјата и времето. Со овој период ќе се занимаваат луѓе кои навистина се компетентни и овој период треба да се третира на правилен и праведен начин.

Уште еднаш ќе кажам, ова што го постигнавме е сепак за поздравување и мојата поддршка како

Исни Шаќири, како пратеник на новите демокртски сили ја има оваа Декларација. Благодарам.

Љупчо Јордановски: Господине Хусеини дали и ви се јавувате за реплика?

Не, но сепак го крштите договорот. Рековме по еден. Господинот Алити зборуваше во име на вашата партија.

Господине Дојчиноски, повелете имате збор.

Киро Дојчиноски: Почитуван претседателе, почитувани колеги пратеници,

Во суштината на овој текст што е пред нас денеска, вака како што е дадено во насловот, Декларацијата за извинување на жртвите од репресијата од режимот во периодот од 1945 - 1990 година, заслужува внимание да се подржи, ваков каков што е поставен.

Меѓутоа, во поттекстот пак на точките во оваа Декларација, излегуваат неколку работи што треба изгледа или да ги дообјасниме или да ги прокоментираме.

За што станува збор? Сакале или не, мораме да признаеме дека оваа година 2006, овој Парламент и македонскиот народ заедно со заедниците ќе го одбележи 60-годишниот уставотворен развој на државата. Сега мораме да признаеме една работа, дека во првите почетни години кога практично е време на создавање на првата македонска држава во поновата историја, не можеме а да не се вратиме, не можеме а да не се потсетиме или да не се потсетат оние што се постари дека љубоморно тогаш македонскиот народ сакаше да гради своја држава и во таа своја љубомора прв пат градејќи држава сигурно се правени и одредени грешки, и тоа не може никој да го избегне. Мора да знаеме дека во тој период практично имаме потреба од разграничување на неколку работи.

Прво, што е тоа практично репресија, што е тоа неправда, што е тоа пресуда. И едного, и другото и третото ние не смеаме да ги генерализираме, бидејќи во тој случај би западнале во други грешки. Да се потсетиме дека во тој период имаше потреба од одредени судења. Да речеме, воените профитери што се појавија во секоја војна, или да речеме соработниците со фашистичкиот окупатор на оваа земја или да речеме издајствата на нашите борци во тој период кои се бореа за нова држава или многу други такви појави кои во тој период постоеја и биле во фазата на судот. Какви ни беа судовите Во првите денови воени, без искуство, онакви какви што знаат да бидат и биле и правеле и грешки и нормално е дека тука имаме и многу невини луѓе осудени. Меѓутоа имаме и други ситуации кои што мораме да ги имаме во предвид, дека и некои пресуди се пак многу значајни и валидни. Тие што практично навистина се огрешиле во својата земја. Ако е тоа така, сакам да спомнам следното, дека практично оваа Декларација која што господинот Стојан Андов ја поднесува со истиот текст по два или три пати,

јас не знам точно, ако не беше тоа пред 10 години прв пат и кажано е и од него исто и на комисиите дека не е ништо променето. Господине Андов, јас би ве замолил овој текст таков каков што беше пред 10 години е и денеска пред нас, како да времето застанало. Ова зошто го потенцирам. Го потенцирам затоа што сите четири точки во Декларацијата, затоа реков дискутабилни се, да не речам во фаза на решавање, на надминување. На 25 јануари 1991 година е донесена Декларацијата за независност, неслучајно. Од тука почнуваат сите постапки кон реализација на овие определби во Декларацијата.

На 17 ноември е донесен Уставот и видете сега што се случува. Првата точка е веќе имплементирана во Уставот. Членот 36 е многу јасен, кој што вели вака, Република Македонија им гарантира посебни социјални права на прогонуваните и затвараните за идеите на самобитноста на македонскиот народ и неговата државност, како и на членовите на нивните семејства. За овој член донесен е и посебен Закон кој што се практикува и применува. Према тоа, значи не е заборавена работа, па сега повторно ние влегуваме во една нова постапка на признавање на извинување и тн. Оваа држава веќе тоа го практикува. Ништо никој не добива од извинување. Секој ќе биде поинаку поставен ако тоа и се имплементира. А тоа е веќе направено за овој член. Мислам дека тоа прашање е затворено и зашто сега повторно го гледаме.

Вториот проблем, втората точка, вели дека Собранието на Република Македонија смета дека е потребно да се создадат законски и други правни основи за утврдување на поединечните случаи на неоправдано репресираните граѓани и сатисфакција на нивните сторени неправди. Па морам да ви кажам дека ова е веќе одамна во фаза на реализација.

Државниот архив на Македонија во своите фондови поседува 14,5 илјади досиеја од МВР, 25 илјади досиеја од Идризово и сите се тие достапни. Сите оние неправедно осудени и репресирани можат да си го најдат тоа право и да го обезбедат. Е сега, има некои процедури кои што се нормално, тоа се државни органи каде што нормално, не може да се земе како весникот Време и да се оди по улица и да се чита некоја пресуда. Не заради пресудата, него заради тоа што тие се колективни пресуди. Во нив се наоѓа Киро Дојчиновски, Трајко Петковски, Стајко и тн. и сега едниот ја зема, меѓутоа семејството на другиот не сака тоа да го има. И затоа тоа оди во една постапка која што сигурно ќе се либерализира се повеќе како времето тече, али пред се заради личноста која што сака да биде заштитена, онаа другата. Тоа досега го правевме и јас го правев како директор, јас сум ги доставувал тие документи. Го прават исто така сега уште полиберално, па према тоа ми се чини дека тој проблем, тоа барање во оваа Декларација е надживеано, или третото прашање, односно четвртото, Фондот на ЦК на

Македонија е достапен. Кому му е забранет фондот на ЦК на Македонија во ААрхивот да го користи? Никому. Зашто го пишуваме во Декларацијата. Тоа сме го надживеале како држава. Некни донесовме и Закон за достап до информациите. Мислам дека и со него направивме уште еден чекор. Колку е тој најдобар јас не знам, но ние како Парламент тоа го чиниме и во својата постапка и во своето работење тоа прашање го практикуваме. Од тие причини мислам дека содржината дека ние треба да го цениме она што е неправда и она што е репресија и прифаќаме и ќе гласаме за неа, меѓутоа елементите што внатре стојат и се надживеани, мислам дека не би требало да постојат во оваа Декларација. Да не правиме од се нешто. Да не правиме меандрирање на непотребни теми. Благодарам.

Љупчо Јордановски: Благодарам.

Господине Иванов имате збор.

Љубисав Иванов-Синго: Благодарам почитуван претседателе.

Проблемите кои ги третира оваа Декларација се изузетно политички, национални, емотивни, етички, пред се стручни и колку времето минува се повеќе стануваат значајни за структурата, но со еден збор тие се многу сложени и многу тешки.

Јас сум еден од современите на овој систем. Еден голем дел моето детство е врзано со тој систем, а еден дел, активно учествувал во работата, во креирањето, во развојот и сум ги достигнал и своите најголеми дострели во тој еден период. Сакам веднаш да кажам, да укажам на некои исказувања и на некои фрази кои мислам дека не држат и немаат свое место.

Прво се зборува за комунистички систем. Сеуште таков систем во светот нема и учените луѓе, големите теоретичари од Маркс па наваму зборуваат дека ќе има комунизам, ама нема држава. А таму каде што има држава, нема комунизам. Према тоа, кога се зборува за комунистички систем, тој термин е уфрлен, пиошироко не само кај нас, треба да се каже во наводници. Ние можеме да збориме за авторитарни системи, за тоталитарни системи, а можеме да зборуваме и за еден самоуправен систем каков што имавме ние во тој период.

На друга работа што сакам да укажам, што треба да го има во обзир оваа Декларација, ние сме един народ Македонци во поширок смисол, кој водевме народноослободителна војна не само против фашизмот, туку и за стварање на сопствена држава, држава не во овие граници, држава границите на Македонија. Према тоа ние сме една држава која припаѓавме на една заедница која немаше држава, сите други имаа. И ние мораме да знаеме дека еден подолг период, ако тоа го пратевме, имавме случај да имаме скупштина која ја играше улогата на делегатите од АСНОМ. Еден многу подолг период ние немавме самоуправни тела, немавме ни Влада. Е сега се поставува прашање што не е во Декларацијата дефинирано. Кој режим го

осудуваме, во кој временски период. Ако го осудуваме оној режим до 590-тите години каде што беа и најзначајните репресалии, тогаш можеме да зборуваме за осудување на југословенскиот режим затоа што тие репресивни служби припаѓаа на Федерација. После 50-тите години, во право сакам и ова да го кажам, дека ние не го избравме и дека и нашите браќа и татковци не се бореа за ваков режим и не зборуваа во народноослободителната војска дека ќе изградиме таков и таков режим, туку зборуваа дека се бориме за слобода на Македонија и на народите кои што живеат во Македонија. Тој режим практично нас ни беше наметнат од големите сили во Јалта во Техеран, па према тоа, не го биравме ние, туку тие се договорија да тука владее советската власт. И како резултат на тоа следуваа и сите други решенија до 50-тите години додека не се расчисти таа спона измеѓу Југославија и Советскиот Сојуз. Ако збориме за тој период, тогаш треба да збориме за не екоја статистика на луѓето што навистина доживеале неправди, па ако сакате и обештетување. Меѓутоа, од 50-тите години наваму, ние практично бевме сојузници со Запад, со САД.

Дека тоа беше така, познато им е на сите, па и ние, како мали деца знаевме со каква огромна материјална помош не снабди Америка и практично преживевме и како народ и како луѓе во тој период. А, исто така и големата материјална помош што доаѓаше од Запад и САД, изразена и во пари и материјали и оружје практично ја диктираше и промената и на системот кој што владееше тогаш во заедниците во Југославија. Према тоа, ние во Македонија, во еден период после 50-тите години направивме огромни значајни помаци напред. Тоа не значи дека некаде и не се правени грешки, не се малтретирани луѓе.

Меѓутоа, во тој период и во подоцните периоди, Македонија практично се оформи како држава со сите институции: образование, здравство, Парламент, Влада, економија и од тој период па наваму Македонија практично разви силни економски процеси.

Затоа, јас би се заложил да ние, практично на ова прашање му посветиме големо внимание од стручен аспект, да се расчистат таму каде што се правени грешки, а сигурно дека се правени затоа што немавме ни судии, ни адвокати, ни правници, немавме високообразовна структура, Македонија имаше сосема мала власт до тој период од 50-тите години. Периодот особено после 60-тите години мора да се оцени како еден од значајните и успешни периоди. Тој не беше потполно демократски, но кажете ми вие мене каде има наполна демократија. Меѓутоа, со времето, како поминуваше, се развиваа тие процеси во сите правци и под влијание на западната демократија, на современиот западен систем, и тоа, тој период, не можеме да го сместиме во исти канци или мерки како периодот од 1945 до 1950 година. Благодарам.

Љупчо Јордановски: Благодарам.

Господине Стојаноски, повелете, се надевам дека ќе се држиме до договорот за пет минути.

Блаже Стојаноски: Почитуван господине Јордановски, почитувани колеги пратеници,

Како што знаеме сите, Советот на Европа на Парламентарното Собрание од 21 јануари оваа година донесе Резолуција 1431 со која изврши морална осуда на злосторствата во кршењето на човековите права од страна на тоталитарните комунистички режими. Сега пред македонскиот Парламент се предлага Декларација за извинување на жртвите од режимот во периодот од 1945 до 1990 година.

Првото прашање на кое треба да се одговори е следното:

Кои се жртвите? Значи жртвите не можат да бидат некои кои не ги знаеме, кои не се знаат, кои се некаде далеку или се непознати. Тие се личности, лица со имиња и презимиња кои страдале од тоталитарниот режим во одреден период од 1945 до 1990 година.

Второто прашање на кое требаше да се одговори е со што тие лица придонеле да станат жртви. Дали тоа било нивното залагање за самобитноста и државноста на македонскиот народ, дали тоа било нивното залагање за обединување на Македонија во нејзините етнички географски граници или нивното залагање за почитување на индивидуалните права и слободи, нивното залагање за демократија.

Второто логично прашање кое следува од претходното е, бидејќи факт е дека имало жртви, кои се тие лица кои ги репресијале жртвите, кои се тие што наредувале и извршувале злодело и како на жртвите ќе им се надомести изгубената младост, на децата изгубените татковци, на семејствата изгубената иднина.

Сеуште не е отпочнат со примена законот за посебните права на прогонуваните и затвораните лица за македонската државност.

Оваа Декларација ја носиме во услови без фактичка рехабилитација на неправично и од политички побуди, осудените, затворените и убиените.

Донесувањето на оваа Декларација требаше да биде многу порано, требаше да биде чин на раскрстување на Република Македонија со комунистичкото минато, требаше да биде во присуство на целата Влада, во присуство на Претседателот на Република Македонија, за жал, тоа не е така. Сега, ние треба да гласаме за Декларација без рехабилитирани жртви, без именувани лица кои ги вршеле злоделата, без спроведен закон за обештетување, макар и симболично да биде тоа на семејствата на прогонуваните и осудените лица.

Се извинуваме ние, меѓутоа не и тие кои стрелале, кои осудувале без пресуди, кои убивале без пресуди, кои испраќале невини на Голи Оток, кои казнувале цели семејства.

Затоа ВМРО-Народна партија се залага за Резолуција, значи акт на Собранието со обврзувачки карактер кој ќе важи како извинување во име на сите граѓани на Република Македонија, а не само на оние кои ги претставуваме ние во овој Парламент, а кои не се препознаваат во оваа Декларација.

Ние сме свесни дека добивме и официјален допис од Сојузот на борците на Република Македонија во кој Сојузот на борците апелира да не се донесе оваа Декларација.

Затоа ВМРО-Народна партија се залага за децидно утврдени носители на прогонот, за рехабилитирани жртви и за обештетени семејства. Благодарам.

Љупчо Јордановски: Благодарам господине Стојаноски.

Повелете господине Хусеини, рековте две минути.

Хусеинцеват Хусеини: Благодарам господине претседателе.

Не сакам да се повторувам со колегите, ја поддржувам Декларацијата, но мислам дека е многу задоцнета. Не знам колку се потрудил господинот Андов во демократска Македонија да ја донесе оваа Декларација, ова е вина и на албанските пратеници кои не инсистирале на нешто слично, верувам ако се случеше нешто вакво можеби ќе се ослободевме од многу несакани работи кои ни се случија. Можеби ќе имавме подобар Устав и други работи.

Сакам да кажам дека минатото на народите од Балканот имаат горчлив вкус кој треба да се заборави, бидејќи сме пред едно ново време, во еден нов дух. Сакам да нагласам дека тие луѓе кои страдаа во тоа време сега треба за нас да бидат големи луѓе, бидејќи биле визионери. Во тоа време можеби не знаеле за Роберт Шуман, но дали ја сакале голема Албанија или голема Македонија, тие биле борци против границите.

Сакам да кажам дека Албанците во овој период навистина биле народ кој најмногу страдал, тоа го докажала статистиката, бидејќи апсолутно мнозинство народ беа Албанците во Идризово.

Ова време сакам да го заборавам, бидејќи има горчлив вкус, но заедно можеме да направиме да го заборавиме ова време, да донесеме еден закон за материјален надоместок на осудените со законска основа. Ова е една тешка работа, тоа можеме да го направиме со еден указ, а не како што пишува овде со барање на страните и други работи каде политички можеме да го направиме ова, бидејќи сведоците се починати, фактите се исчезнати и други работи.

Затоа мислам и уште еднаш ќе кажам дека оваа Декларација е задоцнета, но подобро доцна отколку никогаш, луѓето не се за тоа господине Стојаноски кога кажа дека се именуваат луѓе и не знам што, бидејќи имињата се од едно горко минато, луѓето биле заложници на еден систем кој ги принудил да работат против своја волја. Можеби многу луѓе правеле работи кои не сакале

да ги прават, но за доброто на нашата иднина поелегантно е да го пребродиме ова време, време е на нашата заедничка иднина и токму оваа Декларација со посебна нагласка на едно извинување на Албанците можеби ќе создадеше едно чувство на поголема лојалност во однос на нашето општество кое сакаме да го градиме и кое го градиме. Ви благодарам.

Љупчо Јордановски: Бидејќи нема пријавени за збор, го заклучувам претресот по текстот.

Ги молам пратениците да влезат во салата ќе пристапиме кон гласање.

Ги замолувам пратениците да влезат во салата.

Ги молам службите да го утврдат бројот на присутните пратеници.

(Службите ги пребројуваат пратениците)

(Нема доволно)

Ги замолувам пратениците да влезат во салата.

Благодарам, сега сме 63, 64 пратеника.

(Реакција од страна на пратениците, бараат да се чека).

Не можам да чекам, веќе чекаме пет минути, секој е свесен за што гласаме и затоа треба да биде присутен тука.

Предлогот на Декларацијата го ставам на гласање.

Ве повикувам да гласаме.

Од 64 присутни, гласале 54 од кои 53 за, нема воздржан, 1 против.

Констатирам дека Собранието ја донесе Декларацијата.

(Донесувањето на Декларацијата беше проследено со бурен аплауз).

Комисијата за земјоделство, шумарство и водостопанство ги разгледа Информацијата за неодржливата економска и социјална положба на производителите на грозје - реколта 2005 година и Информацијата за најновите настани во општина Кавадарци поради откупеното, а неисплатено грозје и согласно член 74 став 2 од Деловникот на Собранието на Република Македонија предлага Собранието да води единствен претрес по нив.

Тоа се последните две точки.

Овој предлог го ставам на гласање.

Ве повикувам да гласаме.

Од 62 присутни пратеника, гласале 52 од кои 47 за, 3 воздржани, 2 против.

Констатирам дека предлогот на Комисијата е усвоен.

Затоа по точките 26 и 27 ќе водиме заедничка расправа, а ќе гласаме поединечно.

Минуваме на точките 26 и 27

- Информација за неодржливата економска и социјална положба на производителите на грозје - реколта 2005 година и

- Информација за најновите настани во општина Кавадарци поради откупеното, а неисплатено грозје

Информациите и Извештајот на Комисијата за земјоделство, шумарство и водостопанство ви се поделени.

Отворам претрес по Информацијата за неодржливата економска и социјална положба на производителите на грозје - реколта 2005 година и по Информацијата за најновите настани во општина Кавадарци поради откупеното, а неисплатено грозје.

Молам, кој бара збор?

Бидејќи нема пријавени за збор, Предлогот на заклучоците содржани во Извештајот на Комисијата за земјоделство, шумарство и водостопанство, го ставам на гласање.

Ве повикувам да гласаме.

Од 62 пратеника, гласале 51 од кои 44 за, 2 воздржани, 5 против.

Констатирам дека Собранието го усвои предложените заклучоци.

Бидејќи дневниот ред е исцрпен, ја заклучувам 124-тата седница на Собранието на Република Македонија.

Утре имаме нова седница во 11,00 часот.

Ви благодарам.

(Седницата заврши со работа во 16,34 часот)